

Červený Dvůr - zámecký park



Poloha / Červený Dvůr se nachází 1 km východně od obce Chvalšiny, situované 8 km severozápadně od Českého Krumlova. Park se rozprostírá východně od zámku v prostoru vymezeném komunikací Český Krumlov – Chvalšiny a úpatím jižních svahů Blanského lesa.

Základní údaje / Park o rozloze 117 ha leží v nadmořské výšce 550 m n.m. Částečná regenerace vegetační složky a oprava vodohospodářského systému byla realizována v letech 1998-1999. Regenerace porostů proběhla v souladu s původním kompozičním řešením na základě průzkumů a dokumentace porostů, zpracovaných Markem Ehrlichem, Marií Pavlátovou, Bohdanem Chadtem a Miroslavem Kohelem. Projektovou dokumentaci k obnově základní struktury vodohospodářského systému zpracoval Daniel Vaclík. Zformované porosty parku poškodily rozsáhlé polomy a vývraty po větrné smršti v říjnu 2002, především v zapojených porostech bylo zasaženo asi 280 stromů. Pokračování regeneračních prací je nezbytné v porostech i při obnově další části rozsáhlého vodohospodářského systému.

Zámek slouží zdravotnickým účelům, park jako nezbytné zázemí léčebny je od konce roku 2003 celoročně přístupný veřejnosti.

Park leží v Chráněné krajinné oblasti Blanský les.

Historie / První zmínky o zahradních úpravách v Červeném Dvoře pocházejí z roku 1598. Tehdy byla u takzvaného Nového Chvalšinského dvora zřízena Petrem Vokem z Rožmberka (1539-

1611) obora, určená k chovu bobrů, bažantů, koroptví a křepelek. Zámek spolu s myslivnou a altánem vznikl roku 1672 z iniciativy kněžny Marie Arnoštky z Eggenberku (1649-1719).

Zapanování Adama Františka ze Schwarzenberku (1719-1732) byl postaven byt zahradníka, existenci fontán upřesňuje zpráva z roku 1736 o stavbě vodovodu pro jejich napájení. Josef Adam ze Schwarzenberku (1722-1782) realizoval v období 1748-1781 výstavbu nedochované sala terreny, výmalbu zámku, přístavbu jižního křídla a rozsáhlé úpravy zahrady.

Vývoj zámecké zahrady dokládají historické plány a archivní záznamy, uložené ve Státním oblastním archivu Třeboň, pobočka Český Krumlov. O podobě obory vypovídá plán z roku 1754 od Jana Jiřího Planskera, který zachycuje plochu o rozloze asi 30 hektarů, přiléhající ke dvoru z východní strany. Přeměnu obory v barokní zahradu zobrazují plány z let 1762, 1766 a 1769-1779. Poslední z nich zachycuje pravidelnou francouzskou zahradu lichoběžníkového půdorysu ohraničenou zdí. Hvězdicovitá cestní síť rozbíhající se od středového bazénu architektonicky členila prostor zahrady do uzavřených bosketů. Všechny cesty kromě středové byly lemovány stříhaným stromořadím. Před zahradním průčelím zámku byla situována obdélníková plocha parteru s bazénem uprostřed. Od zámku přes parter a bazén vybíhala jihovýchodním směrem hlavní kompoziční osa zdůrazněná výraznými vodními prvky - pravidelnou vodní nádrží s ostrůvkem a vo-

Krajinářský park s převzatými prvky předchozí barokní dispozice a bohatým vodohospodářským systémem. Způsob utváření romantické kompozice z poloviny 19. století dokládá principy tvorby významných anglických krajinářů 18. století a řadí park k mimořádným evropským dílům. Velkorysou kompozici parku dotváří monumentální kulisou jižního svahu Blanského lesa s vrcholem Kleti.



dotryskem, bazénem s vodotryskem uprostřed hvězdice cest a oválným bazénem se dvěma vodotrysky v závěru osy. Vodotrysky s vysokým vodním sloupcem zvýrazňovaly hloubku dispozice. Kruhové bazény s vodotryskem se nacházely rovněž ve všech čtyřech rozích zahrady. Zprovozněny byly podle archivních záznamů roku 1761, ohrazení zahrady dokončeno v letech 1764-1769.

Programová náplň zahrady bývala bohatá a pes-

trá. V období let 1769-1784 žili v zahradě bobří, čínští bažanti, bengálští jeleni a angorští králíci. V zahradě nechybělo přírodní divadlo, letní jízdárna, Schneckenberg (kopeček ve tvaru šnečí ulity), v letech 1787-1789 přibýly čínský a holandský letohrádek. K široké nabídce vodních prvků patřily 200 metrů dlouhá vodní kaskáda s jeskyní, stylizované slepé rameno, vodní kanál s Topolovým ostrůvkem, Bobří jezírko a jezírka pro chov vodního ptactva.

V roce 1787 přibýly do zahrady tehdy módní kanadské a vlašské topoly. Do jihovýchodního rohu zahrady byl 1786 osazen obelisk, v ostatních rozích zůstaly kruhové bazény. Hlavní vstup do zahrady byl situován na jižní straně, při příjezdu od Českého Krumlova.

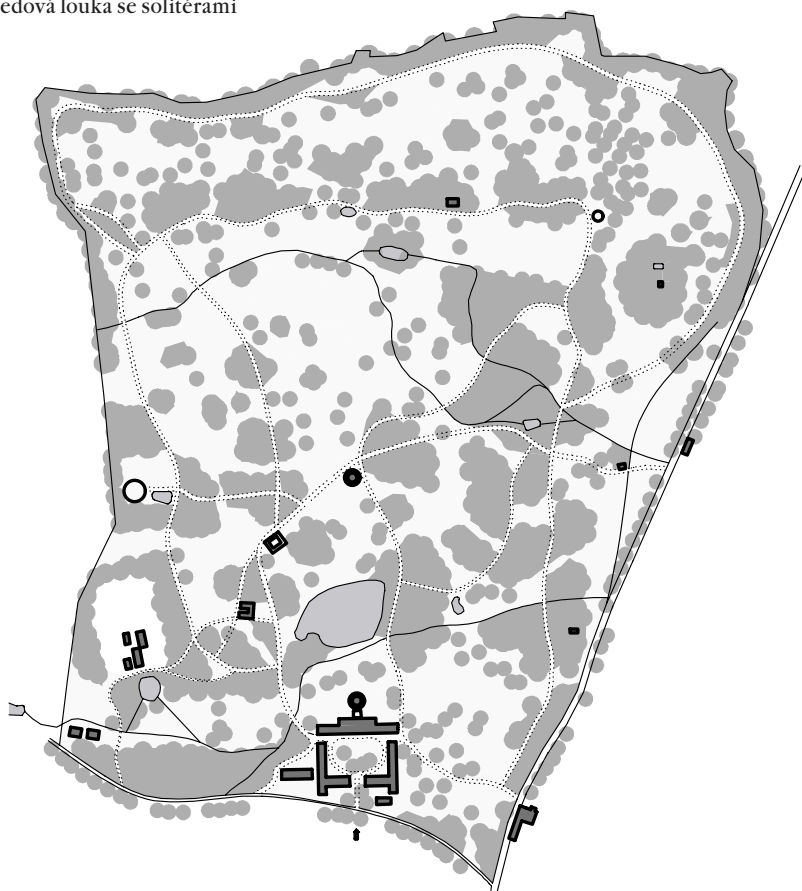
Plán z roku 1819 zobrazuje barokně klasicistní zahradu a její okolí, především svah Pískového vrchu, kde s citem pro krajinu vznikla vyhlídka na význačné krajinné dominanty kostelů v okolí. Cestní síť v zahradě byla zjednodušena na základní hvězdicovou soustavu. V duchu barokního romantismu se v bosketech objevují nepravidelně vinuté cesty propojující četné romantické prvky.

K přeměně barokní zahrady na anglický park dochází v polovině 19. století za knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberku (1833-1888). Podnětem ke změně byly zkušenosti knížete z cest do Anglie a celkové zhoršení stavu zahrady, kdy bouře roku 1844 nadělala v porostech velké škody.

O uspořádání parku nás informuje plán Antonína Kurala z roku 1910 spolu s archivními záznamy. Historická mapa z roku 1910 je uvedena v publikaci Camillo Schneidera „Die Gartenanlagen Österreich - Ungarns in Wort und Bild“ (Wien 1911) a znázorňuje stav anglického parku asi 60 let po jeho přeměně.

Plocha původní zahrady byla po odstranění ohradních zdí v roce 1839 rozšířena na východní a jižní straně na současnou výměru 117 hektarů. Pravidelná cestní síť zanikla. Nové nepravidelně vedené cesty vycházely v mnoha úsecích

- 1 zámek
- 2 bažantnice
- 3 bývalá švýcárna
- 4 schneckenberg
- 5 letní jízdárna
- 6 mauricovna
- 7 rosarium
- 8 obelisk na křížovém vrchu
- 9 vrátnice
- 10 mariánský sloup
- 11 parter s kruhovou kašnou
- 12 zámecký rybník
- 13 jeskynní jezírko
- 14 středová louka se solitérami





z původní půdorysné osnovy, například vnitřní procházkový okruh parkem vedl po hranicích původní barokní zahrady.

Z barokní dispozice zůstala zachována středová osa jako hlavní kompoziční osa a hlavní průhled parkem. Na ose zůstaly zachovány všechny vodní prvky, pouze pravidelný bazén nahradil rybník s ostrůvkem. Před východním průčelím zámku vznikla historizující parterová úprava s bazénem uprostřed. Hlavní příjezdová cesta k zámku vedla středovým paloukem a poskytovala řadu pohledů na zámek a do protilehlé travnaté části parku, modelované pomocí solitér a skupin. Způsob umístění skupin a solitér, modelace porostů založená na použití domácích dřevin, mistrovské zapojení okolní krajiny a její dominant do celkové kompozice vyznačující se silným dramatickým nábojem vykazují podobnost s krajinářským parkem knížete Pücklera v lužickém Mužákově (Bad Muskau).



Na prostorovém utváření se pravděpodobně podílel i zahradní architekt Theodor Heinrich Rehder, syn Jackoba Heinricha Rehdera, vrchního zahradníka knížete Pücklera, který pracoval na Hluboké v letech 1851-1854.

K utváření jednotlivých romantických scénérií přispěla řada nových staveb, programově spojených průhledy. V parku přibyla roku 1840 novogotická Bažantnice, sloužící ubytování sezónních hostů, a takzvaná Švýcarská stáj pro chov krav švýcarského původu, do které mohli návštěvníci nahlížet z přilehlých salónů a popíjet čerstvé mléko. Vznikl růžový altán spojený stinnou chodbou s růžovou zahradou. V zadní části parku ze starší stavby upravili majitelé podle projektu schwarzenberského stavitele Damasa Deworetzkého z roku 1845 zahradní domek - takzvanou Mauricovnu a roku 1846 dali přenést obelisk na takzvané Křížové pole. V roce 1841 byla postavena severovýchodně od zámeckého parku kaple svatého Kříže podle návrhu vídeňského architekta Franze Beera, do níž uložili ostatky Walthera Schwarzenberka (1839-1841). Po jeho převozu do Třeboně v roce 1873 kaple postupně chátrala a v 60. letech 20. století byla pro špatný stav odstraněna. V 50. letech 19. století zanikly letohrádky a umělé jeskyně. Vývoj parku završilo osazení mariánského sloupu v novogotickém slohu při jižní hranici parku.

Zámecký areál byl roku 1947 převeden do vlastnictví Země české a v roce 1949 znárodněn. Od





roku 1966 sídlí v zámku zřízena psychiatrická léčebna.

Popis / Červenodvorský zámek s parkem leží na společné ose vedené ve směru západ - východ. Před západním průčelím zámku stojí čestný dvůr, který dotváří skupina listnatých dřevin ve středové travnaté ploše.

Hlavní část parku navazuje na východní průčelí zámku v podobě prostorné parterové louky. Louka má charakter jevištní scény, na níž jsou pomocí solitér a skupin modelovány četné scenérie s výrazným dramatickým nábojem. Skupiny jsou kompaktní s hustě vysázenými stromy z jednoho až dvou druhů dřevin domácího původu. Malé skupiny se často jako solitéry řadí do přímky. Solitéry působí 150 let po založení parku jako plastiky. Jsou ztvárněny jak listnáči (dub, lípa, olše), tak jehličnany (smrk, borovice). Solitéry i skupiny formují průhledy nebo vystupují v roli dominantního prv-

ku. Pozadí průhledů uvnitř parku tvoří husté porosty v jižní a západní části, kde se výrazně uplatňují. Temně zelené smrky pochází převážně z barokních porostů.

Základ cestní sítě tvoří příjezdová cesta k zámku, která však neplní svoji původní funkci, neboť příjezd vede přes nádvoří, a dva procházkové okruhy. Kolem středové louky vede vnitřní procházkový okruh, na který se napojují četné parkové scenérie. Ve středové části jsou to pavilon Bažantnice a Kůrový domek (Perníková chaloupka), ve východní partii Mauricovna, z níž se dochovaly pouze obvodové zdi s komíny. Letní jízdárna a Schneckenberg dotvářejí západní partii. Bývalý Ovčín a přilehlé pozemky severovýchodně od parku nejsou jeho součástí, ale dlouhodobě je využívají Lesy České republiky jako součást pěstební školky. Vnější procházkový okruh směřuje do jižní a východní okrajové části parku, kde se uplatňuje členitost terénu. V jihovýchodní partii se zvedá Křížový vrch, přístupný spirálovitě vinutou cestou až k obelisku.

Prostorové řešení parku má přímé vazby na okolní krajinu. V průhledech orientovaných zá-



padním směrem se uplatňují na horizontu kopce Šumavy, na severní straně vystupuje pohoří Blanského lesa, které se zvedá bezprostředně nad parkem a vytváří celému prostoru monumentální kulisu.

Nedílnou součástí kompozice parku je vodohospodářský systém, který se vyvíjel spolu s parkem několik století a dochoval se v mimořádném rozsahu. Zahrnuje například 21 rybníčků, jezírek

a fontán, 3400 metrů průtočných potoků, 3000 metrů umělých toků a odvodňovacích stok, 4100 metrů vodovodního potrubí a 500 metrů krytých toků a kanálů.

Nosnou dřevinu středové části parku představuje dub letní a lípa malolistá, doplňují je lípa velkolistá, javor mléč a klen, olše lepkavá a jasan ztepilý. Z jehličnanů jsou zastoupeny smrk ztepilý a borovice lesní. V rozšířené části parku se více vyskytují javory, především mléče, v okrajovém porostním pásu habr obecný a bříza bělokorá.

Významné dřeviny / borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), douglaska sivá (*Pseudotsuga glauca*), dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos f. inermis*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), javor červený (*Acer rubrum*), javor stříbrný (*Acer saccharinum*), jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*), líska turecká (*Corylus colurna*), platan javorolistý (*Platanus hispanica*).

Průzkumy, evidenční podklady / Ehrlich, M. - Pavlátová, M. - Chadt, B. - Kohel, M.: Červený Dvůr, průzkum a dokumentace porostů zámeckého parku. České Budějovice 1998; Pavlátová, M. - Němečková, L.: Studie regenerace parku v Červeném Dvoře. České Budějovice 1996; Rippl, H.: Průzkum porostů v Červeném Dvoře. Cottbus 1989 Studíková, D.: Červený Dvůr - adaptace parku pro účely protialkoholické léčebny. Diplomová práce - Vysoká škola zemědělská v Brně, agronomická fakulta, Lednice na Moravě 1973; Vaclík, D.: Vodohospodářské úpravy v Červeném Dvoře, I. a II. etapa. České Budějovice 1998; Vašků, Z.: Park v Červeném Dvoře z hledisek kulturně - technického inženýrství (Schwarzenberská meliorační soustava v parku v Červeném Dvoře). Praha 1990.; Zálaha, J.: Zámecký park u Červeného Dvora. Archivní rešerše o vývoji parku. Český Krumlov 1991.; Pavlátová, M.: Evidenční list nemovité kulturní památky. NPÚ v Českých Budějovicích. 1985; Dvořák, P.: Záchraný stavebně historický průzkum a stanovení podmínek pro technické zajištění objektu - záchrana objektu



„Mauricovna“ v Červeném Dvoře. Národní památkový ústav v Českých Budějovicích 2003.

Plány a vyobrazení / Indikační skica Stabilního katastru 1827, Státní ústřední archiv v Praze Plán bažantnice v Červeném Dvoře. Jan Jiří Plansker, 1754. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Plán bažantnice v Červeném Dvoře Jan Jiří Plansker, 1762. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Plán zahrady - bažantnice v Červeném Dvoře. Jan Jiří Plansker, 1766. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Barevný plán zahrady v Červeném Dvoře (bez datace - odpovídá 1766 - 1779) . Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Plán zahrady v Červeném Dvoře s okolím a vyhlídkou na Písečném vrchu. Josef Langweil, 1819. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Plán přestavby zahradního domku (Mauricovny). Damasus Deworetzky, 1845. Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov; Schneider, C.: Die Gartenanlagen Österreich-Ungarns in Wort und Bild. Wien 1911 (plán krajinářského parku, fotografie).

Literatura / Hieke, K. 1984; Hradý ...1986; Pacáková-Hošálková, B. - Petřů, J. - Riedl, D. - Svoboda, A.M. 1999 Rippl, H. - Pavlátová, M.... 1991; Kolektiv ...Parky ..1991, Schneider, C.... 1911; Kozák, P....1999

Autoři / text: Pavlátová, M.; foto.; situace: Pavlátová, M.

